

21. YÜZYILDA GÖÇLER

Uluslararası göçlerin kontrolü, 21. yüzyılın en tartışmalı, üzerinde uzlaşması en güç ve kimilerine göre de en acil konularından biri. Aslında göç, kökenleri insanların yiyecek bulmak amacıyla gezinmeye başladıkları zamanlara dayandırılabilir kadar eski bir olgu. Ancak, uluslararası göçlerin bugünkü anlamını kazanması, insanların ülkeler arasında gidip gelmelerini sınırlayan pasaport ve vize uygulamalarının ortaya çıktığı 20. yüzyılda başladı. Günümüzde her ülkenin, kendi vatandaşlarını yabancılardan ayırdetmek için bir pasaport sistemi, sınırlarından içeri girmek isteyenleri denetlemek için sınır kontrolleri, vatandaşı olmayan insanların ülkeye yerleşmesini ve bütünleşmesini engelleyen yasaları var. Bugün çoğu ülke, kendi topraklarına yerleşmek ve kendi vatandaşlarıyla kaynaşmak üzere gelen yabancılara kabul etme konusunda istekli değil; göç etmek isteyenler, yasalar ve sınır kontrolleriyle engelleniyor. Bazı ülkelerse, vatandaşlarının başka ülkelere göç etmesine sınırlamalar getiriyor. Eski Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerinin vatandaşlarının göç etmesini engelleme çabalarının simgesi olan Berlin Duvarı, daha 1989 yılında yıkıldı. Kuzey Kore gibi bazı ülkeler, bugün hâlâ vatandaşlarının başka ülkelere göçmesini engelliyor.

Yine de her yıl, savaşlar, çatışmalar ve ekonomik güçlükler gibi nedenlerle binlerce insan, sınırları aşarak başka topraklarda yeni bir yaşam kurma dü-

şünün ardından koşuyor. Uluslararası göçlerin önem kazanmasının bir başka nedeni de, uluslararası göçmenlerin sayısındaki artışlar. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü'nün istatistiklerine göre, 1965 yılında dünyada yalnızca 75 milyon insan uluslararası göçmen olarak tanımlanırken, bu sayı 1975 yılında 84 milyona, 1985 yılındaysa 105 milyona çıkmıştı. 1990 yılında, tüm dünyada yaklaşık 120 milyon uluslararası göçmen olduğu sanılıyordu; 2000 yılındaysa 150 milyon. Ancak, dünya nüfusundeki artışları göz önüne aldığımızda, göçmen sayısındaki artışın, korkulduğu kadar büyük boyutlara ulaşmadığı ortaya çıkıyor. Görünen o ki, savaşlar gibi zorlayıcı nedenler olmadığı sürece, insanlar kolay kolay yaşadıkları yerleri terk etmeye, ailelerinden ve arkadaşla-

rından ayrılmaya istekli değil. Bugün, dünya nüfusunun yalnızca % 3'ü doğduğu yerden farklı bir ülkede yaşıyor.

Uluslararası göçmenler, gönüllü olarak göç edenler ve zorunlu olarak göç edenler olarak iki büyük gruba ayrılıyor. Gönüllü göçmenler, iş, öğrenim ya da aile birleşimi gibi kişisel nedenlerle başka ülkelerde yaşamayı seçen insanlar. Ezizet, çatışmalar, baskı, doğal ya da insan yapısı afetler, çevresel bozulma gibi, yaşamlarını ya da özgürlüklerini ve yaşama sevinçlerini yok eden nedenlerle ülkelerini terk edenlerse, zorunlu göçmenler olarak adlandırılıyor. Bunların arasında, yönetimler ya da silahlı gruplarca "etnik temizlik" sürecinde göçe zorlanan insanlar da bulunuyor. Aslında, zorunlu ve gönüllü göç arasındaki ayırım her zaman açık

değil. Örneğin, ülkelerini isteyerek terk edenler, yurtlarındaki sorunlardan kaçmak amacıyla göç etmeyi tercih edebiliyorlar. Ya da, ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar aile bağları ya da ekonomik fırsatlar nedeniyle belli bir ülkeye gitmek isteyebiliyorlar. Genellikle, bir tür göç, başka bir göçe daha yol açıyor. Örneğin, zorunlu olarak ülkensinden ayrılan kişiler, sonradan aile üyelerini de yanlarına getirmek isteyebiliyorlar. Ülkesini isteyerek terk etmiş göçmenler, geri dönmek istediklerinde engellerle karşılaşp zorunlu göçmen konumuna düşebiliyorlar.

Ülkelerin farklı göçmen sınıflarına karşı, uluslararası anlaşmalarla belirlenmiş farklı sorumlulukları bulunuyor. Örneğin, sığınmacıların durumlarıyla ilgili 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni imzalayan 130 ülke yönetimi, kendi ülkelerinde eziyet göreceklere korkusuyla ülkelere gelen sığınmacıları geri çevirmemek ve onlara yardım ve koruma sağlamakla yükümlü.

Öteki uluslararası göçmenlerin kabulüyle ilgili herhangi bir yasal zorunluluk bulunmuyor. Ancak, bütün göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki hakları, Uluslararası İnsan Hakları Yasası, ulusal yasalar ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün eleman arama ve iş verme hakkındaki yasalarıyla korunuyor. Yine de, bu yasalar bile, göç olgusunu, insanlık tarihinin en trajik deneyimlerin-

den biri olmaktan kurtaramıyor.

Uluslararası göçmenlere, kalıcı olarak yerleşme izni vermek üzere süreklili programlar yürüten beş ülke var: Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, İsrail ve Yeni Zelanda. Bu ülkeler, her yıl toplam 1,2 milyon göçmen kabul ediyorlar. Ancak bu rakam, tahmin edilen yıllık küresel göçmen sayısının çok küçük bir bölümünü oluşturuyor. Ülkelerini terk ederek başka ülkelere yerleşen insanların büyük çoğunluğu, resmi olarak göçmen sayılmıyor; bunlar, korunma arayan mülteciler, belli bir süre çalıştıktan sonra ülkeyi terk etmesi beklenen konuk işçiler ya da o ülkelerdeki göç yasalarına karşı gelerek ülkeye yasadışı ya da izinsiz olarak girip yerleşenler.

Gönüllü Göçmenler

Bugünkü uluslararası göç akımlarının bir bölümünün kökeni, yabancı işçi göçlerine dayanıyor. ABD, 1940'lerden 1960'lara kadar Meksika'yla birlikte Bracero Programı adlı bir konuk işçi programı yürüttü. 1960'larda ve 1970'lerde, birçok Avrupa ülkesinin de

Türkiye, kuzey Avrupa ve Avrupa'nın güneyinden konuk işçi alımına yönelik kendi programları vardı. Güney Afrika Cumhuriyeti, maden endüstrisinde çalışmak üzere Mozambik ve Lesoto'dan işçiler almıştı. Aynı dönemde, petrol zengini Körfez ülkeleri de öteki müslüman ülkelere ve doğu ve güneydoğu Asya'dan işçi alıyordu. İş göçü, daha sonraki yıllarda azalarak sürdü. 1973 yılındaki petrol krizinden sonraki durgunluk döneminde Avrupa ülkeleri, iş anlaşmalarını geri çektiler. Ancak, çalışanlarının performansından memnun işverenler, konuk işçilerin yerine geçecek yeni işçilere eğitim vermek istemediler; gittikleri ülkelerde kök salan işçiler de ülkelere dönmek istemediler. 1965 yılında Bracero Programı sona erdiğinde de, Meksika'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç, yasadışı yollarla sürdü.

Günümüzde iş göçü, eskiye göre çok daha karmaşık. Nitelikleri, gittikleri ülkelerde kalma süreleri ve yasal durumları açısından birçok farklı göçmen işçi kategorisi bulunuyor. Hizmet sektöründe çalışanlar da var, çok uluslu şirketlerde yöneticilik, araştırmacılık ya da tasarımcılık yapanlar da. Ülkelerin, çalışmak üzere gelen göçmenleri kabul edişleri arasında da birçok farklılık var. Örneğin, Kanada ve Avustralya'da, göçmenlik başvurusu yapanlar, o ülkenin kaynaşma için önemli gördüğü eğitim, çeşitli beceriler ve dil yeteneği gibi özelliklere göre puanlandırılıyorlar. Puanlama sisteminin amacı, başvuru sahiplerinin ekonomik açıdan başarılı olup olamayacağını anlamak. Gerekli özelliklere sahip olanlar, o ülkede çalış-

Göçmen Ticareti ve Kaçakçılığı

Göçmen ticareti ve kaçakçılığı, günümüzde uluslararası organize suçların en yaygın ve kazançlı kollarından biri durumunda. Bu etkinliklerin gizli yürütülmesi ve bildirilmemesi nedeniyle, boyutları da çoğu kez karanlıkta kalıyor. Dünyanın birçok bölgesinde yasal göç olanaklarının azalmış olmasına rağmen, yabancı işçi olarak çalışma talepleri sabit kalıyor ya da artıyor. Bu durum, fırsat eşitsizliği, yoksulluk ve göç veren ülkelerdeki şiddet olaylarıyla birleştiğinde, potansiyel göçmenlerin suç şebekelerinin eline düşme olasılığını artırıyor. İnsan ticareti ve insan kaçakçılığına yönelik yeni yollar yaratılıyor; sahte yolculuk belgesi düzenleme, yasadışı insan taşımacılığı ve sınır geçirme piyasası dünya çapında hızla genişliyor. Bu etkinlikler çoğu kez, insan kaçırma da kullanılan bir gemi, içindeki göçmenlerle birlikte battığında ya da kaza geçirdiğinde ortaya çıkıyor. IOM'un çalışmalarına göre, bugün dünyada yaklaşık olarak 15 - 30 milyon insan, bu örgütlerce sınır dışına çıkarılıyor. Her yıl, yaklaşık 700 bin - 2 milyon kadın ve çocuk, insan kaçakçılarının eline düşüyor.

İnsan tacirlerinin eline düşen göçmenlerin he-

men hepsi, cinsel istismara ve temel insan hakları ihlallerine maruz kalıyor. Ülkelerindeyken, varacak ülkede iyi maaşlı bir iş vaadedilen göçmenler, genellikle işi bulan, taşıma ve kimi zaman da yolculuk belgelerini sağlayan kaçakçılara borçlanıyorlar. Bu yolla başka ülkelere getirilen göçmenler, genellikle geldikleri ülkenin dilini bilmiyorlar ve geri dönüş için paraları olmuyor. Böylece, vardıkları ülkelerde genellikle araçlarına ve işverenlerine bağımlı yaşıyor ve aşırı derecede korumasız kalıyorlar. Kaçakçılar, genellikle açık veya kapalı olarak göçmenlere ya da geride bıraktıkları ailelerine karşı şiddetli araç olarak kullanıyorlar. Sıklıkla da, hareketlerini kontrol altına almak ve kaçmalarını engellemek için göçmenlerin kimlik ya da yolculuk belgelerine el koyuyorlar. Göçmenler çoğu kez, sağlık koşulları yetersiz yerlerde ya da fabrikalarda çalıştırılıyor, fuhuş ya da dilencilik yapmaya zorlanıyor. Bütün bu etkinlikler, genellikle uluslararası suç şebekelerince kontrol ediliyor. Vardıkları ülkelerde kaçak olarak buldukları için yasal yardım alamıyor, sağlık hizmetlerinden yararlanamıyorlar.

mak üzere kabul ediliyorlar. Bazı ülkelerdeyse, göçmen kabul süreci işverenlerin yabancı işçi çalıştırmak istediklerini bildirmeleri ve bunun için izin almalarıyla başlıyor. Kimi durumlarda hükümetler, işverenden, yabancı işçi oranının, yerlilerin iş olanaklarını ve maaşlarının düzeyini etkilemeyeceği yolunda güvence istiyorlar. Bazı ülkeler de, göçmen işçi taleplerini karşılamak için başka ülkelerle ikili anlaşmalar kurma yoluna gidiyor. Yasadışı yollarla ve kayıt dışı olarak başka ülkelere göç edenlerin sayısı da azımsanamayacak kadar fazla. Örneğin, her yıl yasadışı yollarla

ABD'ye göç eden işçi sayısının 275.000 olduğu sanılıyor. İzinsiz göçmenler çoğu zaman, insan kaçırma konusunda uzmanlaşmış, profesyonel şebekeler aracılığıyla yabancı ülkelere sokuluyor.

Gönüllü göçün bir başka nedeni de aile birleşimi. Genellikle hükümetler, yasal yollarla ülkeye girerek yerleşmiş yabancıların aile üyelerini de yanlarına getirmelerine izin veriyor. Ancak, aile birleşimi genellikle başka göçlere de neden oluyor. Sıklıkla, aile üyeleri yabancı ülkede yerleşme izni aldıktan sonra, aile birleşimi programlarıyla anne babalarını ve kardeşlerini de getir-

me yoluna gidiyorlar. Zincirleme göç olarak adlandırılan bu durumun yaşanması tehlikesine karşın, birçok evsahibi ülke aile birleşimini destekliyor; çünkü bu durum, genellikle göçmenlerin yeni toplumlarına uyum sağlamasını kolaylaştırıyor. Ancak, kimlerin aile birleşim programları için uygun olduğu konusunda ülkeler arasında görüş ayrılıkları var. Öte yandan, sığınma isteğinde bulunanlar ve geçici koruma altındakiilerin aile birleşimi, hemen her yerde kabul kurallarıyla baştan kısıtlanıyor.

Uluslararası göçmenlerin küçük, ama önemli bir bölümünü de yabancı öğrenciler oluşturuyor. ABD, yabancı öğrenci sayısı ile dünyada başı çekiyor. Örneğin, 1997 - 1998 öğrenim yılında, ABD'deki üniversitelere 480.000 yabancı öğrenci kayıt yaptırmış. Ancak, son yıllarda, öteki gelişmiş ülkelerin uluslararası öğrencilere sunduğu olanaklara ilginin artmasıyla, ABD'ye giden yabancı öğrencilerin sayısında düşüşler gözlenmiş. Artık, Almanya ve İngiltere gibi ülkeler de yabancı öğrencilerin tercih sıralamasında başı çekiyor.

Avrupa'ya Göç ve Türkler

1960'lı ve 1970'li yıllarda Avrupa, konuk işçilerin en önemli hedefi haline gelmişti. 1980'lerden bu yana da, mültecilerin ve sığınmacıların başlıca hedeflerinden biri. 1998 yılında, batı Avrupa ülkelerinde yaklaşık 20 milyon yabancıya yaşadığı biliniyor. Birçok Avrupa ülkesinde göçmenlerin gelişti, düşük doğurganlık oranı ve yaşlı nüfus nedeniyle nüfusun azalmasının önüne geçti. Peki, göçler, Batı Avrupa'da görülen nüfus azalmasını durdurmaya yetecek mi? BM Nüfus Bölümü, 1995 yılındaki nüfus oranlarını, işgünü ve genç nüfusun yaşlı nüfusa oranını korumak için hangi ülkelerin ne kadar göçmen alması gerektiğini ortaya çıkarmaya yönelik bir araştırma yapmış. Araştırmaya göre, en büyük dört Avrupa ülkesi, Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere, 1995 yılında batı Avrupa nüfusunun % 66'sını barındırırken, bu ülkelere gelen göçmenlerin % 88'ini alıyordu. Eğer 1995 yılındaki nüfuslarını korumak isterlerse, yılda 237.000 olan göçmen alımlarını üç katına çıkarmaları gerekiyor. 1995 yılı işgücünü korumak içinde, göçmen alımlarını yılda 1,1 milyona çıkarmalılar. Toplumda yaşları 15 - 64 olanların 65 yaş ve üstüne oranını korumak içinse, göçmen alımının 37 kat artarak yılda 9 milyona çıkması gerekiyor.

1990'lı yılların başlarında Avrupa ülkeleri, birleşik bir Avrupa'da bir ülkenin davranışları ve uygulamaları ötekileri de etkilediği için, ulusal çabaların göç akımını yönetmeye yetmediğini fark ettiler. 1990 yılındaki Dublin Sözleşmesi'ne göre, sığınma isteyen yabancılar, yalnızca ilk ayak bastıkları ülkeden sığınma isteyebiliyorlar. Bu durum, sığınmacıların, örneğin tekneyle Yunanistan ya da

İtalya'ya geldikten sonra sığınma hakkı konusunda yumuşak hükümetleri aramak için ülkeleri dolaşmasının önüne geçiyor. 1999 tarihli Amsterdam Antlaşmasına göre 2004 yılına kadar Avrupa Birliği'nin ortak bir göçmen ve sığınmacı politikası belirlemesi gerekiyor. Göç hareketlerinin verimli bir biçimde yürütülmesini hedefleyen bu politika, göçmen kaçakçılığı ve özellikle de kadın göçmen ticaretiyle eşgüdümlü savaşmak için ve sığınma isteyen yabancılar için ortak bir çizgi belirleyecek.

Almanya başta olmak üzere bazı ülkeler, nitelikli ve profesyonel göçmenlerin sayısını artırıcı girişimlerde bulunmaya başladı. 2000 yılında, Alman bilgisayar endüstrisinde işgücü sıkıntısı çekilmeye başlanması üzerine, Alman hükümeti, yılda en az 100.000 dolara çalışan yabancı bilgisayar uzmanlarına beş yıllık çalışma izni veren bir "yeşil kart" uygulaması başlattı. Programın ilk yılında, yaklaşık 8.000 yeşil kart dağıtıldı. Bu uygulama, yılda 50.000'e kadar göçmen almayı amaçlayan planlı göçmenlik sisteminin ilk aşamasını oluşturdu. Bir puanlama sistemiyle seçilecek bu göçmenlerin bir bölümüne, kalıcı oturma iznine dönüştürülebilecek beş yıllık çalışma izni verilecek. Eğer Alman işverenlerce çalıştırılırlarsa ve özellikle de Alman üniversitelerinden mezun olmuşlarsa, bazılarına da göçmenlik hakkı tanınacak. Alman hükümetinin, bu göçmenlik yasasını 2001 yılından önce yürürlüğe koyma çabası gerçekleşmedi, ancak yasanın çok yakında yürürlüğe girmesi bekleniyor.

Son yıllarda, Türkiye'den Avrupa ülkelerine göç akışı azalmış olsa da, Türk göçmen toplulukları, Avrupa'daki en kalabalık göçmen topluluklarını

oluşturuyor. En çok Türk göçmenin bulunduğu ülkeyse Almanya. 1990'lı yıllarda, Türkiye'den Rusya'ya, eski Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra kurulan yeni devletlere ve Suudi Arabistan'a da büyük göçler oldu. Resmi işçi göçü programlarıyla yapılan göçün 60.000'lerden, 1990'lı yıllarda 40.000'lere düşmüş olmasına karşın, bugün Türkiye nüfusunun % 5'inin yurt dışında yaşadığı ve bu oranın artmaya devam ettiği biliniyor.

Türk göçmenlerin çok azının sözleşme yaptıktan sonra ülkelere döndüğü biliniyor. Bunun birçok nedeni var. Yasa değişiklikleriyle aile birleşimine izin verilmesi, gidilen ülkelerde eğitim gören ve o ülkelerin dilini konuşan çocukların geri dönmek istememesi, göçmenlere kendi ülkelerinde yeterli sağlık hizmeti verilmemesi ve işsiz kalma korkusu gibi. Ancak, bütün bunlar göçmen işçilerin yeni toplumlarına eklenmelerinin kolay olduğu anlamına da gelmiyor. Birçok Avrupa ülkesinde karşı karşıya oldukları ayrımcılık, göç programının başında gelen işçilerin yaşlanması ve sağlık durumları, eğitimsizlik ve niteliksiz işgücüne sahip olmalarına bağlı olarak, Avrupa Birliği ülkelerindeki Türkler arasında işsizlik oranı hayli yüksek. Avrupa ülkelerinin çoğunda yabancıların vatandaşlık hakkı elde etmek gibi bir şansları olmasa da, Alman yasalarındaki bazı değişimlerden sonra, Almanya'daki Türklerin vatandaşlığa kabulünde artışlar oldu. Türkiye'de 1993 yılında çıkan bir yasa da, Türk vatandaşlığından çıksalar da, kişilerin malvarlıklarının kendilerinde kalmasına izin veriyor. 1981 - 1993 yılları arasında Alman vatandaşlığına geçen Türk göçmenlerin sayısı 36.000'ken, yasa değişiminden sonra 1995 yılında yalnızca bir yıl içinde 42.000 Türk, Alman vatandaşlığına geçti.

Sığınmacılar

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR), 2000 yılında yaptığı Dünya Mülteci Araştırmasına göre, 2000 yılının başında dünya da 14 milyon sığınmacı bulunuyordu. Araştırmaya göre, Ortadoğu'da altı milyon, Afrika'da üç milyon, Avrupa'da 1,9 milyon, Güney Asya'da 1,8 milyon, Güney ve Kuzey Amerika'da 740.000, Doğu Asya ve Pasifik'te 650.000 sığınmacı bulunuyor. 2000 yılında, Afganistan, Angola, Burundi, Eritre, Irak, Sierra Leone, Somali, Sudan, eski Yugoslavya'da ve Filistin'de binlerce insan yerlerinden edildi. Sivillerin askeri etkinliklere ve cinayetlere hedef olduğu çatışmalar, tüm dünyada hızla artıyor. Ancak, bu durumlardan kaçmak isteyen insanlar, genellikle engellerle karşılaşılıyorlar. Kaçmayı başarabilseler bile, onları mülteci olarak kabul edecek ülke bulmakta zorlanıyorlar. Bazen, sığınacak yer bulabilseler bile bu kez, sığındıkları ülkelerdeki çatışmalar nedeniyle ülkelerine geri kaçmak zorunda kalıyorlar.

Kendi ülkelerinde yerlerinden edilen insanların sayısı da hızla artıyor. 1990'ların sonlarında, kendi ülkeleri içinde göç eden insanların sayısı, mültecilerin neredeyse iki katı kadardı. 2000 yılı Dünya Mülteci Araştırmasına göre, kendi ülkelerinde göçe zorlanmış 21 milyondan fazla insan bulunuyor; ancak, araştırma gerçek sayının bundan çok daha fazla olduğunu da altını çiziyor. Sudan, dört milyon iç göçmenle başı çekiyor. Angola ve Kolombiya'da 1,5 milyon, Irak gibi kimi ülkelerde de iç göçe zorlanmış bir milyon kadar insan olduğu tahmin ediliyor.

Ülkelerindeki çatışmalar sona erdiğinde, mülteciler çoğu kez uyruklarına geri dönüyorlar. Ancak, sıklıkla da, çatışmalar ya da savaşlar henüz sona ermemişken ülkelerine geri dönmek zorunda bırakılıyorlar. Sığındıkları ülkeler, mültecileri ağırlamaktan yorulup zamanından önce ülkelerine dönmeleri için baskı uygulayabiliyor; yardımlar azalabiliyor; kimi zaman da mülteciler, başkaları sahip çıkmadan evlerini ve işlerini geri alabilmek için ya da seçime katılmak için ülkelerine dönmekte acele ediyorlar.

Çevresel bozulma da zorunlu göçlere neden oluyor. Çevresel nedenlerle

göç eden insanlar, genellikle evlerini yeniden yapana kadar, ya da kalıcı olarak yerleşmek için kendi ülke sınırları içinde göç ediyorlar. Bazılarıysa, sınırları geçerek başka ülkelerde kendilerine yer arıyorlar. Depremler, yanardağ patlamaları, sel ve kasırga gibi, yerleşim yerlerini yok eden, tarım etkinliklerini alt üst eden doğa olayları sonucu toplu göçler yaşanıyor. Örneğin, daha birkaç yıl önce Bangladeş'teki periyodik seller, binlerce insanın yerinden olmasına yol açtı. George ve Mitch kasırgaları, Karayipler'de ve Orta Amerika'da büyük göçlere yol açtı. Bhopal ve Çernobil'deki gibi endüstriyel ve nükleer kazalar da, binlerce insanı yerlerinden etti.

Göç Yönetimi

Tüm dünya ülkeleri, uluslararası göçlerle ilgili birçok sorunla karşı karşıya. Bu sorunlar, ekonominin küreselleşmesi bağlamında yasal göçlerin düzenlenmesinden, zorunlu göçlerdeki artış ve yasadışı göç hareketlerinin, insan kaçakçılığının kontrol altına alın-

masına kadar büyük değişkenlik gösteriyor. Kadın göçmenlerin durumu, göçmenlerin sağlık koşulları, göç edilen yerlere ekonomik, toplumsal ve vatandaşlık bakımından uyum sağlamaları gibi konularda atılması gereken pek çok adım var. 21. yüzyıl, göç politikalarının ve var olan çerçevelerin sorgulandığı bir dönem olacak.

Aslında uluslararası göçler, ülkeler arasında, kaynaklar ve iş olanakları, nüfus büyümesi, güvenlik ve insan hakları bakımından ülkeler arasındaki farklılıklara karşı doğal bir tepki olarak görülebilir. Tarihte bu kısıtlılıkların büyük ölçekli göçlere neden olduğu çok görülmüş. Uzmanlar, 21. yüzyılda da, belli bölgelerdeki nüfus artışı ve ekonomik olanaksızlıkların, buralardan daha zengin bölgelere büyük göçlere neden olacağını öngörüyorlar. Örneğin, 21. yüzyılda, Afrika'nın kalabalık kentlerinde yaşayan genç insanların, yaşlı nüfus oranı yüksek ve nüfus artışı olmayan endüstrileşmiş toplumlara göçmeye başlaması bekleniyor. Şimdiden, Afrika'dan iş bulma amacıyla Avrupa kentlerine gelen pek çok insan var.

Peki, artan yaşlı nüfusuyla endüstrileşmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerden gelen genç göçmen akınına nasıl tepki gösterecek? Gelişmiş ülkeler daha şimdiden, sınır kontrollerine daha çok önem vermek gibi önlemler almaya başladı. Bazı uzmanlar, bu tür önlemlerin, dünyanın en zengin 25 ülkesini, yoksulluk denizinden kurtulmaya çalışan göçmenleri dışarıda tutmak için yüksek duvarlarla çevrilmiş refah adalarına dönüştürdüğünü öne sürüyorlar. Bir de, endüstrileşmiş toplumlarda yabancıların hem potansiyel şiddet kaynağı, hem de ekonomik tehdit olarak görüldüğü gerçeği var.

Göçleri engellemeye yönelik önlemlerin artırılmasını eleştirenler, endüstri-

Bilginin Küreselleşmesi

leşmiş ülkelerin aslında hem ekonomik, hem de demografik nedenlerle genç göçmenlere gereksinimi olduğunu savunuyorlar. Bu görüşe göre, göçmenlerin gelişi bu ülkelere ekonomik açıdan yarar sağlıyor; çünkü, genç nüfusun artması daha çok yaratıcılık ve daha fazla büyüme demek. Öte yandan, kimi uzmanlara göre de, göçlerin etkileri ister olumlu, ister olumsuz olsun, endüstrileşmiş ülkelerin gücü, umudunu yitirmiş göçmen ordularının ülkelerine girmesini engellemeye yetmeyecek. Yine de, birçok uzman, uluslararası göçlerin yönetilebilir bir olgu olduğunu düşünüyor. Bugün dünyada, 160 milyon göçmen, sığınmacı, resmi ya da resmi olmayan biçimde çalışan göçmen işçi var. Uluslararası göçmenlerin % 45'i (yaklaşık 70 milyon) endüstrileşmiş ülkelerde ve 80 milyon kadarı da gelişmekte olan ülkelere yaşıyor. Bu insanların bir çoğu, Batı Avrupa'ya konuk işçi olarak gelip yerleşenler ya da sığınma istekleri reddedildiği halde ülkelerine dönmeyen sığınmacılar gibi, istenmeyen göçmenler konumundalar. Ancak, uluslararası göçleri kontrol etmek isteyen ülkelerin, üç temel gerçeği unutmamaları gerekiyor. Birincisi, insanların büyük bir çoğunluğu, asla uluslararası sınırları geçmeyi ve başka ülkelerde çalışmayı düşünmüyor. Uluslararası göçmenlerin yarısı, gelişmekte olan ülkelere gidiyor. Üçüncüsü de, İtalya, İspanya ve Güney Kore gibi göç veren ülkeler, başarılı bir biçimde göç veren olmaktan çıkıp, göç alan ülkeler konumuna gelebildiler. Uluslararası göçlerin nasıl yönetileceği üzerinde düşünce üretirken, bu olgunun en çok ekonomik büyüme ve barıştan etkilendiğini unutmamak gerekiyor. Göç baskısını aza indirmenin en önemli yolu, ticareti, yatırımı, yardımı ve insan haklarına saygıyı destekleyen politikalarla geçiyor. Değişimler yavaş olacağı için bu politikaları terk etmek, aslında yönetimlerin korktuğu kitlesel göçlerin gerçeğe dönüşmesine neden olabilir.

Aslı Zülâl

Kaynaklar

World Migration Report 2000, International Organization for Migration, United Nations publication, 2000.
Martin, P. ve Widgren, J. "International migration: Facing the challenge", Population Bulletin, Mart 2002
<http://www.iom.int/>

Kendi ülke sınırlarını ötesinde çalışmayı seçmiş nitelikli işgücünün yanı sıra, uluslararası göçmenlerin küçük ama önemli bir bölümünü de, özellikle gelişmekte olan ülkelere eğitim amacıyla giden yabancı öğrenciler oluşturuyor. TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Namık Kemal Pak'tan bu konuda Türkiye'yle ilgili bir durum değerlendirmesi yapmasını istedik:

"Bilim ve teknoloji, en çok küreselleşmiş sektör. Binlerce yıldır da öyle olagelmış. Eğer çağdaş uygarlığı bilgiye, bilim ve teknolojiye borçluysak, bu olgunun küreselleşmesinde, biliminsanının serbest dolaşımı belirleyici rol oynuyor. Bilim ve bilgi, evrensel bir olgu, ulusal olması söz konusu değil; dünyadaki altı milyar insanın ortak malı. Yani, bilimin küreselleşmesi, doğal kabul edilmesi gereken bir olgu.

Eski çağlardan bu yana, nerede bilginin yeşereceği, filizleneceği bir odak varsa, bilim adamlarının dolaşımı da oraya odaklanmış. Bu odak noktaları dünyanın belli bölgelerinde sabit kalmıyor. O zamana kadar odak bölge Batı Avrupa'yken, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu odak noktası Amerika Birleşik Devletleri'ne kaymış. Bunun, dünyanın başka bölgelerine yansımaları da var. Ancak, şu anda ABD, hâlâ odak noktası statüsünü koruyor. Doğal olarak da, bugün dünyanın bu bilgi potasına girmeye hazırlıklı, nitelikli insanların tümünün yönlendiği bölge burası. Bu bir durum saptaması. Burada, nereden bakersak bakalım bir ikilem görüyoruz. Daha doğrudan taraf oldukları bu süreçte, daha fazla pay alanlar da, gelişmiş ülkeler. Bu sürecin kenarında ve tamamen dışında olduğu için insanlığın ortak malı olan bilgiden adil olarak pay alamayanlar da var.

İnsanlık, ortak bir genetik yapıdan oluşuyor. Yaratıcı zekâ, yetenek bakımından dünyadaki altı milyar insanın hepsi, birbirine eşdeğer. Örneğin, bugün Mozambik'teki insanla Harvard'da yaşayan insanın yaratıcı zekâ ve yetenek bakımından bir farkları yok. Fark, Mozambik'teki insanın yaratıcılığını geliştirebilmesi için olanak bulamaması. Bu durum, giderek bir rahatsızlık yaratacak. Yani, dünyadaki bilim ve teknoloji değişiyor, bilgi düzeyi değişiyor, bunun yansımalarından yararlanan ülkelerdeki uygarlık ve refah düzeyi değişiyor da, acaba, küreselleşme olarak adlandırılan bu gelişme sürecinde bu sistemin dışında kalmış, dışlanmış grup çok büyük bir dezavantajla mı karşı kar-

şıya? Bu dezavantaj aşılabilecek mi? O veya bu şekilde, en büyük hazine olan bilginin daha adil bir biçimde yayılımı için yollar aranmalı mı? O ülkelerin yetenekli, yaratıcı beyinlerini kendi ülkelerinde tutmak, bu yollardan biri mi? Gerekli sistem kurulmadıysa, o insanların yaratıcılığı, ülkelerinde kalırlarsa körlenebilir mi? Bunlar, yanıtlaması zor sorular. Matematiksel denklemlerle çözülecek problemlere hiç benzemiyor.

Türkiye'ye baktığımızda, ülkemiz ne en gelişmişler grubunda yer alıyor, ne de tamamen kopmuşlar grubunda. Türkiye, tam bir geçiş evresinde; hem toplumsal refah bağlamında, hem de bilim ve teknolojiye, kritik değerleri geçebilecek noktalara gelmiş. Burada belirleyici olan şey şu: eğer biz ülkemiz için geçerken daha yüksek, gelişmiş bir refah düzeyi öngörüyorsak, ki öngörüyoruz, o zaman bilimsel insan gücümüzün hem sayısını, hem de niteliğini artıracak. Bu tek başına problemi çözmeye yetmiyor. Bu yaratıcı yeteneklerin bilim üretmesini ve bilimin sonuçlarının refaha dönüşecek inovasyonlara dönüşmesini sağlayacak uygun altyapıların kurulması lazım. Gelişkinliğini erken yaşlarda keşfeden bir gencin, kendine bu yeteneklerini gerçek anlamda hayata geçirecek platformlar araması kaçınılmaz. Ve bunu dayatmacı önlemlerle engellemek de mümkün değil. Olsa olsa, yaratıcılığı köreltilmiş, sıradan bir insan olarak yaşamayı sürdürecektir. O halde bizim yapacağımız, hem nitelik, hem sayısal anlamda bu insanların sayısını artırmaya giderken, bunların doğal olarak yeni arayışlara girmesine engel olacak, teşvik mekanizmalarıyla bu yaratıcı yetenekleri değerlere dönüştürecek mekanizmaları da kurmak. Şu anda Türkiye'deki en büyük sorunsal budur. Yaratıcı yetenek dağılımında kritik sayılara geldik; nitelik bağlamında kritik değerlere geldik; son 10 yılda yaklaşık yirmi basamak birden yükselerek dünya bilim sıralamasında kırk beşincilikten yirmi beşinciliğe geldik. Dünyanın ilk yirmi ekonomisi düzeyinde bir ülke Türkiye. O halde bu ülkenin daha saygın bir yere gelmesini sağlayacak insanları yetiştirecek, üretim yeteneklerini maksimum yararaya dönüştürebilecek mekanizmalar kurmamız lazım. Şu aşamada Türkiye'nin bilim ve teknoloji politikalarının, teknoloji öngörü çalışmalarının, Avrupa Birliği Çerçeve Programına girişin ardındaki temel amaç, hep Türkiye'deki öz yetenekleri, yarar yaratacak potansiyele dönüştürme isteği. Ama aklımıza hiçbir zaman dayatmalarla insanları burada zorla tutacak mekanizmalar kurmak gelmiyor.

Türkiye'nin nüfusunun yarısı genç ve 30-40 yıldır Türkiye bu genç nüfusunun düz işgücü olarak Batıya ihraç etmiş. Bunun özellikle Batı Avrupa'nın son yıllardaki sanayi rekabet gücünün yaratılmasında büyük katkıları olmuş. Biz bu düz işgücünü eğiterek bilgi işgücüne dönüştürmek istiyoruz. Sadece akademik camiadaki bilgiyi yaratan işgücü değil; bu bilgiyi işleyip, inovasyona, ürüne çevirebilecek işgücü. Bunların tümünü bir bütün olarak ele almak lazım. İnnovasyon sistemi derken, bilim, teknoloji, üretim zincirinden bahsediyoruz. İnnovasyon sisteminin içinde doğrudan bilgi işgücü var ve çok belirleyici rol oynuyor."